

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Een levenslange celstraf kun je nu overleven: de levenslange celstraf krijgt een achterdeur: voorwaardelijke vrijlating op last van de rechter. Voor als de straf geen redelijk doel meer dient

Liem, M.C.A.

Citation

Liem, M. C. A. (2022). Een levenslange celstraf kun je nu overleven: de levenslange celstraf krijgt een achterdeur: voorwaardelijke vrijlating op last van de rechter. Voor als de straf geen redelijk doel meer dient. In *NRC Handelsblad*. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3492010>

Version: Publisher's Version
License: [Leiden University Non-exclusive license](#)
Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3492010>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

De levenslange celstraf krijgt een achterdeur: voorwaardelijke vrijlating op last van de rechter. Voor als de straf geen redelijk doel meer dient.

NRC-redacteur
Folkert Jensma
onderzoekt hier
iedere maand hoe
de rechtsstaat
unctioneert.

Een levenslange celstraf kun je nu overleven

De tot levenslang veroordeelde supermarkmoordenaar Appie A. komt naar verwachting vrij. A. werd midden jaren negentig veroordeeld voor het doodschieten van twee medewerkers van de Albert Heijn in Oosterbeek bij een overval in mei 1990. Een derde vakkenvuller die werd neergeschoten, werd blijvend invalide.” Op de NOS-website lees ik dit bericht, dat ik associeer met de Bende van Nijvel uit de jaren tachtig, in België. Maar het blijkt ontleend aan het *Algemeen Dagblad* en *De Gelderlander*, die een liefst zesdelige podcast reeks besteden aan „de meest gewelddadige supermarktoverval in de geschiedenis”.

Appie A.? Het zegt me nog niks. Maar van minister Franc Weerwind (Rechtsbescherming, D66) mag A. (56) zich voorbereiden op terugkeer in de samenleving. Met de vrijlating zelf moeten ministers zich niet bemoeien, vindt hij. Dat moet de rechter gaan doen, zo liet hij de Kamer in juni weten. Naast de gratiebeslissing moet er dan een procedure voor voorwaardelijke invrijheidstelling, vergelijkbaar met die voor tbs'ers. Het strookt met alle adviezen die hij uit het veld kreeg.

De Kamer lijkt zich erbij neer te leggen, bleek woensdag, maar met grote moeite. CDA en VVD morden uitgebreid over het „verkeerde signaal” van Weerwind, die in het AD zei dat we daaraan „zullen moeten wennen”. Dat klonk niet empathisch genoeg, richting slachtoffers. Zijn voorganger Sander Dekker (VVD) weigerde tot voor kort de ambtelijk goedgekeurde gratieverzoeken consequent en werd door de rechter daarvoor bij herhaling op de vingers getikt. Eigenlijk probeerde Dekker onder het Europees Hof uit te komen, dat levenslang veroordeelden na 25 jaar celstraf een kans op herziening garandeert, die ook realistisch moet zijn. Zonder enige hoop een heel leven achter de tralies doorbrengen is onmenselijk, was het Europese oordeel, dat bindend is voor Nederland.

In de wetenschap is daarover consensus. Uit onderzoek naar detentiebeleving onder tbs'ers en levenslang gestraften bleek dat vooral de onzekerheid over de lengte van de detentie inhumain is. Er is sprake van „actief lijden” door „het bewust in spanning houden of er voor hun dood toch nog gratie wordt verleend”, schrijft de onderzoeker. „Niet zelden vermeldden levenslanggestraften ongevraagd de doodstraf te verkiezen boven een levenslange gevangenisstraf zonder vooruitzicht op vrijlating”.

De psychische schade bestaat uit suicidaliteit, angst voor institutionalisering, afstomping, en verlies van tijdsbesef. De auteur van de studie, criminoloog en forensisch psycholoog Marieke Liem, hoogleraar *violence and interventions* in Leiden, noemt verlies van zelfbeschikking het grootste probleem in deze groep. Of-

wel het „nog kunnen organiseren van je eigen leven”. Als ingesloten decennia lang niets kunnen beslissen over hun dagindeling of tijdsbesteding, kan dat vermogen verdwijnen. Dat leidt tot fysieke en mentale achteruitgang. „Boven de 55 worden deze mensen vaak al als geriatrisch gezien”, vertelt Liem. Zij sprak voor haar onderzoek alle levenslanggestraften in Nederland. Sommigen waren bedlegerig, rolstoelafhankelijk of incontinent. De kosten liepen soms in de tonnen per jaar.

De regeling die Weerwind voorstelt, voorziet in een herbeoordeling na dertig jaar voor iedereen. Dat zou een keerpunt zijn. Levenslang wordt nu opgevat als „gewoon voor de rest van het leven”, zoals minister Donner in 2004 in de Kamer letterlijk zei. Dat leidde ertoe dat deze groep vergeten werd. Wat vast ook de bedoeling was. En verwachtingen wekte.

De komende decennia horen we dus vaker over levenslang gestraften die worden onderzocht op mogelijke terugkeer. De maatstaf die nu voor gratie geldt zal ook op voorwaardelijke invrijheidstelling van toepassing zijn, als het daar inderdaad van komt. De veroordeelde moet „zodani-

ge vooruitgang hebben geboekt” in zijn re-socialisatie, dat voortzetting van de straf „geen legitiem doel meer dient”, schrijft Weerwind aan de Kamer. Vergelding daaronder begrepen. Is verdere opsluiting wel nodig, dan is er om de vijf jaar een herbeoordeling. Slaagt de *‘lifer’* wel voor de vrijlatingstest, dan kunnen er voorwaarden aan worden verbonden. Medische controle, locatieverboden, verplichte begeleiding, enzovoort. En als er vervolgens vijf jaar lang niets misgaat, vervalt levenslang.

Net als bij gratiebeslissingen worden slachtoffers gehoord. De veroordeelden worden geïnterviewd. Het penitentiaire dossier wordt gelicht. Hoe gedroegen ze

De echte opgave is het publiek uit te leggen dat ‘levenslang’ niet meer letterlijk is op te vatten

zich, deden ze mee aan arbeid, is er een persoonlijke ontwikkeling geweest, hoe verliep verlof, zijn er nog sociale of familiebanden? Is er risico op herhaling? Is de veroordeelde in staat zelfstandig te leven? De slachtoffers worden tevoren ingelicht. En de samenleving moet worden verteld dat de (ooit) allerzwaarste criminelen een reële kans op terugkeren krijgen.

De belofte ‘levenslang is levenslang’ moet dus nadrukkelijk worden ingetrokken. Daar ligt, zacht gezegd, nogal een uitdaging. De Raad voor de Strafrechttoepassing adviseerde dat er net als bij tbs'ers ook proefverlof moet komen. En net als bij tbs'ers kan dat mislopen. Dat betekent dus incidenten: niet op tijd teruggekeerd, opnieuw de fout ingegaan, heibel in de Kamer. Maar de echte opgave is toch het publiek uitleggen dat levenslang niet meer letterlijk is op te vatten. Dat rehabilitatie mogelijk is - en dat daar ook ruimte voor moet zijn. Mohammed B., de moordenaar van Theo van Gogh, is in 2029 toe aan herziening van zijn levenslange straf. De leider van de Bende van Venlo, de zevoudige moordenaar, Frenkie P., al volgend jaar. Na levenslang mag de sleutel niet meer worden weggegooid.

Het NOS-bericht meldde dat de nabestaanden van de slachtoffers van Appie A.'s supermarktoverval „helemaal niet blij zijn met de mogelijke gratie”. Daarom doen ze nu „voor het eerst in 32 jaar hun verhaal. Ze hopen de vrijlating daarmee te voorkomen.” Het is een aanschuwend lesje mediapolitiek - extra vergelding eisen door een medium je verhaal te gunnen, opdat Kamerleden de publiciteit volgen. Intussen stijgt het aantal tot levenslang veroordeelde gedetineerden. In 2000 waren het er tien, nu zijn het er 55. Dit jaar eiste het OM alleen al twaalf keer levenslang. Bijvoorbeeld tegen de verdachten van de moord op Peter R. de Vries. Voor een enkelvoudige moord kwam dat niet eerder voor.

Wie organiseert draagvlak voor de vrijlating op termijn van de allerzwaarste daders? Oud-strafrechter Rosa Jansen, voorzitter van Slachtofferhulp Nederland, bestudeerde ooit de Canadese *‘parole boards’*. Die beslissen buiten de reguliere rechtspraak om over verlof en voorwaardelijke vrijlating. Deze ‘verlofcolleges’ vertegenwoordigen vooral de samenleving. Jansen pleit er voor om ook hier slachtoffer-vertegenwoordigers te laten meepraten. Maar dan écht. „Niet over de eigen zaak”, zegt ze, maar als lid van zo'n commissie of college. Zo bevordert je transparantie, organiseer je acceptatie en betrek je de burger erbij. En doe dat dan ook in het openbaar, voeg ik toe.

Vier NRC-redacteurs - Folkert Jensma, Martine Kamsma, Bas Heijne en Hanneke Chin-A-Fo - bespreken op deze plek wat hen opvalt binnen hun specialisatie.

Lees ook de nieuwsbrief NRC Recht

ILLUSTRATIE LUCA VAN DER VOSSSEN